

Svijest o pomorskoj orijentaciji u Dalmaciji XIX stoljeća

Dalmacija je svojim prirodnim maritimnim položajem oduvijek bila upućena na pomorstvo i trgovinu. Ta je činjenica svakako bila poznata i stranim upravljačima, pa su oni svoje interese vezane za njeno posjedovanje, prilagođavali toj uistinu važnoj komponenti dalmatinskog gospodarstva. Na žalost, ti se interesi nisu uvijek međusobno usklađivali na odgovarajućim mjestima, u istinskom dogovoru između središnjice i ove periferne pokrajine Austro-Ugarske. A Dalmacija je bila svjesna potrebe pomorske orijentacije kroz čitavo prošlo stoljeće.

— — —

Prvi koji je u prošlom stoljeću spoznao pravu važnost pomorske trgovine za Dalmaciju i združno zagovarao njeno promicanje bio je zapravo eksponent austrijske politike u ovoj pokrajini — komesar Petar Göess; njegovo se oduševljenje osnivalo na činjenici da je promet morem najjeftiniji, pa je u tu svrhu predlagao gradnju većeg broja jedrenjaka.¹ Sličan nazor na dotičnu djelatnost Dalmacije imao je Vicko Dandolo, ali ni on nije bio u prilici da u znatnijoj mjeri ostvari svoje zamisli. Naime, za francuske uprave Dalmacijom se brodarstvu i trgovini pridavala velika važnost,² ali su političke, ratne i druge okolnosti branile poduzimanje konkretnih mjera u tom smislu.

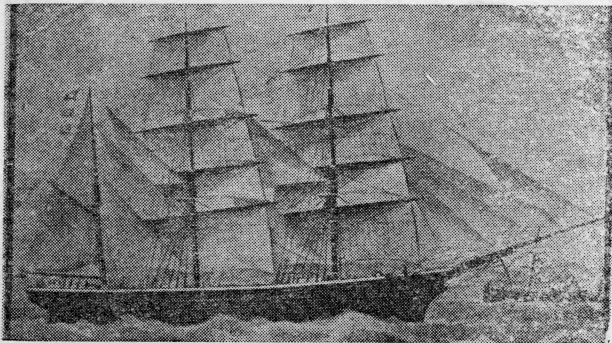
Tada i kasnije je postojala opća svijest o tome da je Dalmacija zapravo posrednički most između Zapada i Istoka,³ uzimajući tu činjenicu na široj osnovi; držalo se, naime, da je more vrlo važno sredstvo za unutrašnju i vanjsku trgovinu.⁴ Dakako, sve je to bilo poznato i bečkim vlastodržcima, ali su se oni, kako izgleda, bojali eventualne konkurencije tršćanskom emporiji. Takvom njihovom stavu je također pridonijela slaba razvijenost popratnih grana gospodarstva u Dalmaciji, što je doista ometalo dinamičniji razvitak njenog pomorstva i pomorske trgovine, kako su to isticali izvjestitelji Beča na početku druge austrijske vladavine u ovoj našoj pokrajini.⁵

Nasuprot hladnom držanju bečke vlade krajem prve polovine XIX stoljeća, javno je mišljenje smatralo da su dalmatinske luke prirodni punktovi za izvoz Hercegovine, Bosne i velikog dijela Srbije.⁶ Nadalje, tada se pisalo da je Dalmacija svojom pozicijom pozvana da sudjeluje u trgovini, ne samo na Jadranu i Sredozemlju, nego isto tako i s najudaljenijim krajevima svijeta,⁷ te da svojim položajem na Jadranu, prostranim i sigurnim lukama zaslužuje osobitu pozornost.⁸ To je zapravo bila stanovita kampanja u pretporodno vrijeme, kada se nastojalo opravdati odnosno ubrzati konačnu dozvolu vlade

da turske karavane mogu dolaziti u splitsku i druge dalmatinske luke. Iz svega toga izvire jasno saznanje o pomorskoj perspektivi ove naše pokrajine.

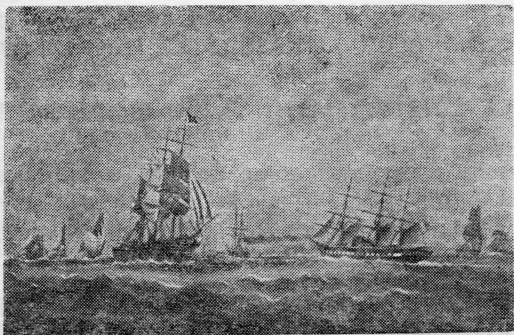
Novi val sličnog iskazivanja uslijedio je u doba zrele faze narodnog preporoda u Dalmaciji. Naime, narodnjaci su propagirali pomorsku orijentaciju pokrajine jer su bili svjesni činjenice da su »najbogatiji oni narodi koji imaju u svojoj vlasti najviše obale« i da je »more vitalni elemenat Dalmacije i uvjet sine qua non moći Austrije«.⁹ Jadran su smatrali skalom, lukom čitavog Podunavlja. Zato su vladi u Beču i postavljali zahtjev da se Zadar, Split i druge dalmatinske luke morem povežu sa Zapadom, budući da su »najviši, najbogatiji gradovi svi na riekama ili na moru«. Naravno, nisu zaobilježavali naglasiti da dotične luke mogu prosperirati jedino onda ako su kopnenim komunikacijama povezane za svoje duboko zaleđe, kao osnovnim uvjetom procvata ovdašnje trgovine u cjelini.¹⁰ To je gledište, razumije se, imalo u sebi i političke primjese; oni su vjerovali da bi sjedinjenjem s Hrvatskom u gospodarskom pogledu Dalmacija dobila mnogo, da je zapravo isto primorje svim podunavskim zemljama. Zajednica s Hrvatskom još više bi utjecala na intenzivniji razvoj ovdašnjeg pomorstva.¹¹

Autonomaši pak iz sasvim suprotnih pobuda propagiraju promicanje pomorstva Dalmacije, svjesni da je ona eminentno pomorska pokrajina, koja posjeduje dio Jadranskog mora, tu dugu, beskrajnju morsku liniju.¹² Na takav stav ih nije, na žalost, upravljala isključivo iskrena briga za gospodarski prosperitet ove pokrajine, nego u prvom redu mogućnost njenog boljeg povezivanja s Italijom iz čisto političkih, separatističkih pobuda. Da bi to postigli oni traže veću, intenzivniju komunikativnost, povezanost između dviju jadranskih obala. Protiv sjedinjenja Dalmacije s Hrvatskom su bili i zato što su se bojali da bi na taj način prestale

»OSMI DUBROVAČKI« kao »Vila« kap. Bjelovučića iz Janjine

/Pomorski muzej JAZU u Dubrovniku

trgovinske relacije one prve s Italijom, njihovom »pravom domovinom«. Dakle, da bi Italiji sačuvali i dalje dominij na Jadranu oni odriču Dalmaciji potrebu gospodarskih odnosa s prekovlebitskom Hrvatskom,¹³ što je, naravno, bilo sasvim prozirno. U tom kontekstu je zanimljiva misao Nikole Tommasea di bi upravo radi trgovinskih pomorskih relacija trebalo u Dalmaciji uvesti talijanski jezik i onda kada ga ovamo ne bi bilo.¹⁴ Može se reći da se nastojanje dalmatinskih autonomaša u tom pogledu svodilo na jednu misao: ako se želi pomaknuti materijalni život i blagostanje Dalmacije uopće, onda se to može ostvariti jedino posredstvom plovidbe i pomorske trgovine,¹⁵ razumije se, u prvom redu s mladom apeninskom državom.

Tadašnja službena državna politika je more smatrala jednim od poglavitih činilaca prosperiteta uopće. Naime, prema njoj ono pruža prirodni put trgovini, jer predstavlja sredstvo komuniciranja između udaljenih država i naroda, najjeftiniji način suvremenog prometa, pa stoga isto daje impulsu pomorstvu, trgovini i industriji uopće.¹⁶ Takvo gledanje ju je rukovodilo na dozvolu potpune slobode trgovanja na Jadranu. Međutim, pomorska je trgovina Dalmacije, kao uostalom svugdje na svijetu, bila u uskoj svezi s njenom proizvodnjom, u prvom redu onom poljodjelskom. Stoga je krajem prošlog stoljeća na ovamo prevladalo mišljenje da će »sa razvojem poljodjelstva razviće se po vremenu i promet i trgovina«.¹⁷ Takva optimistička predviđanja se nisu ostvarila jer ovdašnje poljodjelstvo nije sinhrono kročilo planiranim, progresiv-

nim tempom. Svejedno je uvijek ostala na snazi konstatacija da su osobiti interesi Dalmacije vezani isključivo uz more i da bi jedino njegovim posredstvom ona mogla postići svoj istinski napredak i prosperitet, budući da ono predstavlja otvorene i prostrane putove dalmatinskoj trgovini uopće.¹⁸

Prema tome, Dalmacija je bila i ostala usmjerena na morska prostranstva koja su svojim prirodnim usmjerenjem davala značaj gospodarskom razvitku pokrajine, osobito njena priobalnog dijela.

Bilješke:

¹ Vjekoslav Maštrović, Upravni položaj Lošinja i Cresa za pada Mletačke republike i stanje njihova pomorstva, Radovi Instituta JAZU u Zadru, sv. 20, Zadar 1973, 255—256

² Kraljski Dalmatin, Zadar, 1806, br. 10

³ Francesco Borelli, Considerazioni sul quesito se la Dalmazia deba far parte... Zadar 1851, 28

⁴ Francesco Petter, Compendio geografico della Dalmazia, Zadar 1834, str. 12

⁵ Jakov Kupek, Gospodarske i kulturne prilike u Dalmaciji krajem trećeg decenija XIX stoljeća, Radovi Instituta JAZU u Zadru, sv. 20, 237

⁶ La Dalmazia, Zadar, 1846, br. 29. str. 236

⁷ Isto, 1847, br. 1, str. 8

⁸ L'Avvenire, Dubrovnik, 1849, br. 25

⁹ Il Nazionale, Zadar, 1862, br. 56; 1868, br. 13; 1873, br. 101. — Svakako je s tim u vezi bio pokušaj osnivanja nekakve »Pomorske matice« 1872. godine (Isto, 1872, br. 78).

¹⁰ Katolička Dalmacija, Zadar 1878, br. 94 i 96

¹¹ Grga Novak, Godina 1860. u polemičkim spisima, Radovi IJAZU u Zadru, sv. 8, Zadar 1961, 15, 22, 36; Benedikta Zelić-Bučan, Ekonomska osnova političkog programa Narodne stranke u Dalmaciji, ed. Dalmacija 1870, Zadar 1972, 45

¹² Il Dalmata, Zadar, 1871, br. 49; 1878, br. 96

¹³ G. Novak, Godina 1860... str. 14, 17, 29

¹⁴ Isto, 20

¹⁵ Il Dalmata, 1868, br. 92

¹⁶ Antonio Goreis, L'utilizzazione economico-nazionale dem mare, Trst 1875, str. 1; Historijski arhiv u Zadru, Spis Registrature namjesništva, 1856, IIA/1, br. 666(21598).

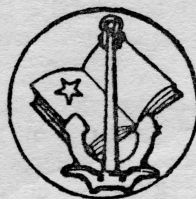
¹⁷ Seljak, Zadar, 1895, br. 11-12

¹⁸ Pučki list, Split, 1896, br. 7; Filip Lukas, Jadran, Rjeka 1912, 64

DRUŠTVO PRIJATELJA DUBROVAČKE STARINE

OKUPLJA SVE LJUBITELJE DUBROVAČKE
BAŠTINE DA AKTIVNO SUDJELUJU U OCU-
VANJU KULTURNO-POVIJESNOG NASLJEĐA,
POSEBNO URBANISTIČKO-FORTIFIKACIJ-
SKOG SKLOPA DUBROVAČKE REPUBLIKE,
NAJZNACAJNIJEG OSTVARENJA DUBRO-
VAČKOG GRADITELJSTVA KOJE JE UŠLO
U POPIS SVJETSKIH VREDNOTA

Društvo
za proučavanje
i unapređenje
pomorstva
Jugoslavije
u Dubrovniku

**POZIVA POMORCE I OSTALE SURAD-
NIKE DA UPUČUJU SVOJE PRILOGE
ČASOPISU »NAŠE MORE« I TIME ŠIRE
POMORSKU MISAO I UNAPREĐUJU
NAŠE POMORSTVO**